

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بلوغ در نظر فقه و حقوق اسلامی با محوریت آراء امام خمینی (س)

استاد راهنما:

آیت الله عباسعلی روحانی

استاد مشاور:

آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

پژوهشگر:

زاهده ماله میر

ماه / سالتحصیلی : مهر، ۱۳۹۲.

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می باشد. چاپ پایان نامه
و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

تقدیم به:

پدر عزیز و بزرگوارم که درست زیستن و درست اندیشیدن را به من آموخت

و

مادر عزیز و مهربانم که مهرش تا ابد در دلم جاویدان است

و

همسرم که همچون چراغی روشن، گذرگاه علم را برایم روشن نمود.

د

تشکر و سپاس

اکنون که با یاری خداوند متعال، تدوین این پایان نامه به اتمام رسیده است، بر خود لازم می‌دانم از «کلیه‌ی اساتید و دوستان و سایر عزیزانی که در گردآوری مطالب و تنظیم این پایان‌نامه، بنده را یاری نموده‌اند»، تشکر و قدردانی نمایم.

اینجانب بر خود فرض می‌دانم از زحمات «استاد گرانقدر حضرت آیت الله عباسعلی روحانی»، استاد راهنمای پایان نامه که در تمامی مراحل انجام این تحقیق با صبر و حوصله بسیار جوابگوی سوالاتم بودند و همواره بنده را راهنمایی فرمودند، تقدیر و تشکر نمایم.

از «استاد گرامی حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی»، استاد مشاور پایان‌نامه که همواره راهنمای اینجانب بوده و مرا مرهون الطاف خویش فرمودند، سپاس‌گزاری می‌نمایم. لازم می‌دانم از «خانواده عزیزم» که همواره مشوق بنده بوده و با صبر خود اینجانب را یاری نمودند، قدردانی نمایم.

در پایان امیدوارم صاحب‌نظران و خوانندگان، لغزش‌ها و کاستی‌های این مجموعه را به دیده اغماض و بلندنظری نگریسته و خطاهایم را ببخشند و نکاتی را که به نظرشان می‌رسد گوشزد کنند تا انشاءالله جبران نمایم.

شماره: ۵۲۰۵۲۰
تاریخ: ۱۳۹۷/۷/۱۵
پیوست:

پژوهشکده امام خمینی، انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

باسمه تعالی

صورجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر^(عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی^(س) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم زاهده ماله میر دانشجوی رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

تحت عنوان: «بلوغ از نظر فقه و حقوق اسلامی با محوریت آراء امام خمینی^(س)»

در تاریخ ۱۳۹۷/۷/۱۵ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی^(س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه عالی ☒ امتیاز: ۱۹
قبول مشروط با درجه: (با اصلاح) امتیاز:
مردود ☐ دفاع مجدد ☐ مرجع تأیید نهایی:

شرح اصلاحات مورد نیاز:

۱-

۲-

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص میگردد:

الف) قابل قبول از ۱۴ به بالا
۱- قبول با درجه عالی ۱۹-۲۰ ۳- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹
۲- قبول با درجه بسیار خوب ۱۸-۱۸/۹۹ ۴- قابل قبول ۱۴-۱۵/۹۹
ب) مردود کمتر از ۱۴

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	عضای هیأت داوران
		حضرت آیت الله عباس علی روحانی	۱- استاد راهنما:
		حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی	۲- استاد مشاور:
		سرکارخانم دکتر افتخار دانشپور	۳- استاد ناظر:
		سرکارخانم دکتر فرحناز افضلی قادی	۴- استاد ناظر:

امضاء
مدیر تحصیلات تکمیلی

امضاء
نماینده تحصیلات تکمیلی

امضاء
مدیر گروه

تهران: خیابان فردوسی شمالی، ابتدای خیابان شهید تقوی (کوشک) پلاک ۵۳، تلفن ۶۶۷۴۰۹۰-۴ و ۶۶۷۴۳۰۴۳-۷ و ۶۶۷۲۲۸۲۵- نمایر: ۶۶۷۲۲۸۲۵

وب سایت اینترنتی: www.ri-khomeini.com پست الکترونیک: info@ri-khomeini.com صندوق پستی: ۱۱۴۵۵-۱۳۷ کد پستی: ۱۱۴۵۶۸۹۳۳۸

چکیده فارسی

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: فقه و مبانی حقوق اسلامی
عنوان پایان نامه: بلوغ در نظر فقه و حقوق اسلامی با محوریت آراء امام خمینی (س)
نام و نام خانوادگی دانشجو: زاهده ماله میر
استاد راهنما: حضرت آیت الله عباسعلی روحانی
استاد مشاور: حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۱/۸/۶
تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۲/۷/۱۵
بلوغ پدیده‌ای است که انسان را از دوران شیرین کودکی به مرحله‌ی حاکمیت عقل و منطق (بزرگسالی) می‌رساند.. این مرحله آغازی بر آمادگی شخص برای ورود جدی و توأم با مسئولیت پذیری در صحنه اجتماع خویش است. حال پرسش اصلی این است که؛ آیا رسیدن به سن مسئولیت، صرفاً یک تعیین شرعی و تعبدی است و یا براساس تحولاتی است که در نوجوانی هر انسانی، رخ می‌دهد؟ اگر تعبدی محض نیست، شرایط متفاوت زمانی و مکانی را چگونه می‌توان در رشد جسمی، جنسی، اقتصادی، فکری، اجتماعی و سیاسی، دخیل دانست؟ امام خمینی (س) اگرچه در کتاب های فتوایی، به همان راهی رفته است که فقهای مشهور رفته‌اند و نشانه‌های بلوغ را همان علائمی تعریف کرده‌اند که پیش از ایشان نیز تعریف شده بود، ولی با توجه به عقل گرایی فقهی آن حضرت و با ملاحظه نقش زمان و مکان در استنباط احکام، که در سال های پایانی حیات طیبه امام (ره)، پر رنگ تر شده است، می‌توان گفت، بلوغ یک مسئله‌ی تعبدی و فقهی نیست، بلکه یک موضوع خارجی است و علائم و اماراتی را که شارع مقدس بیان داشته است، از قبیل احتلام، سن، موی زهار، حیض و ... هیچکدام موضوعیت ندارند. کلیدواژه‌ها: بلوغ، حُلُم، اَشُد، زِهَار، رُشد، تمیز

Abstract

Imam Khomeini and Islamic revolution reserching institute

Program: Master of Arts(AM)
Subject: Jurisprudence and Principles of Islamic Law
Title of the sis: Maturity of jurisprudence and Islamic law, with a focus on ideas of imam Khomeini(pc)
Name and family Name of researcher:zahedeh malehmir
Supervisor: ayatollh abasali rohani
Co-Supervisor:ayatollah seyde mohamad moosavy bojnoordy
Date of Registration: 2012
Date of Submission: 2013
Maturity is something sweet child during the rule of human reason (adult) brings. This phenomenon constitutes the inner life of an effect point and is considered a turning point in one's life. Now the question is, you reach the age of responsibility, or is simply a set of legal and devotionally that changes every young man happens? If not devotionally pure, the spatial and temporal variation in growth can be - How physical, sexual, economic, intellectual, social and political issues involved know? Imam Khomeini fatwa books , though , is the way that scholars have known the sign maturity are defined as signs that he was well defined , but the theological rationalism significant role in the perception of time and space with his sentences , the pure existence of the late Imam Khomeini , full color is more to be said , a matter of maturity and legal devotionally , not a foreign UAE is the holy legislator has expressed symptoms , such as autoerotism , age , pubic hair , menstruation and ... Not have any relevance . OPERATIONAL DEFINITIONS: Maturity, holom. ashod, pubic hair, growth. distinguish.

الملخص

مهد البحوث الامام الخميني (س) و ثوره الاسلاميه

المرحلة الدراسية: الماجستير
الفرع الدراسي: الفقه ومبادئ الشريعة الإسلامية
عنوان الرسالة: البلوغ في الفقه و الشريعة الاسلاميه مع التركيز على الافكار امام خميني(س)
اسم و شهره الطالبه: زاهده ماله مير
الاستاذ المرشد: سماحه آيت الله عباسعلي روحاني
الاستاذ المرشد: سماحه آيت الله سيد محمد موسى بجنوردی
تاريخ بدء الرسالة: ١٤٣٣/١٢/٦
تاريخ ختمها: ١٤٣٤/١٢/١
البلوغ هو شيءٌ يوصل بها المرء من عصر الحلو الصغار الى مرحلة السلطنة و المنطق. هذه المرحلة يكون كثورةٌ الداخلية التي ظهرت في الحياة المرء و يعتبر كنقطة التحول في الحياة المرء. يكون هذه المرحلة، البدايه لإعداد الفرد لدخول الخطير و الجاد مع قبول المسؤولية في ساحة الاجتماعيه. يكون الان السؤال الرئيسي في هذه المقالة: هل الوصول الى سن المسؤولية يكون تعيين الشرعي و تعبدى أو يكون على اساس التحولات التي يحدث في مرحلة المراهقه؟ إن لم يكن محض التعبد، كيف يمكن دخول الظروف المختلف للزمان و المكان في نمو البدني و الجنسي، الاقتصادي، الفكري، الاجتماعيه و السياسييه؟ على الرغم من أن الامام الخميني في كتبه الفقهي قد ذهب الى هو المسير الذي قد ذهبوا الفقهاء و عرف علامات البلوغ كتعريف الذي كان قبله، ولكن مع عطف النظر الى اتجاهات الفكريه في ساحه الفقه لامام الخميني و مع وجود دور الزمان و المكان في استنباط الاحكام التي قد كانت خطيره في اواخر حياته الامام، يمكن أن يقول لم يكن البلوغ مسئلة تعبدية و الفقهييه، بل هو موضوع خارجي و ليست ذات صلة لامارات التي قد يبين الشارع المقدس، كإحتلام، شعر الخشن، الحيض و ... اللغات الرئيسييه: البلوغ، الحُلم، اشد، شعر الخشن، الرشد، تمييز

فهرست اجمالی:

مقدمه.....	۱
فصل اول (پدیده‌ی بلوغ).....	۷
مبحث اول: تعاریف و کیفیت بلوغ.....	۸
گفتار اول: معنا شناختی و بیان مفاهیم کاربردی.....	۹
گفتار دوم: اقسام بلوغ.....	۱۸
گفتار سوم: عوامل موثر در بلوغ.....	۲۵
مبحث دوم: آراء فقهاء در باره‌ی بلوغ.....	۳۱
گفتار اول: آراء فقهای شیعه درباره‌ی بلوغ.....	۳۲
گفتار دوم: بررسی نظرات فقهای اهل سنت درباره‌ی بلوغ و رشد.....	۷۴
فصل دوم: (بررسی بلوغ در آیات، روایات و علم حقوق).....	۷۹
مبحث اول: مبانی قرآنی بلوغ.....	۸۱
گفتار اول: بلوغ حلم.....	۸۲
گفتار دوم: بلوغ نکاح.....	۸۹
گفتار سوم: بلوغ اشد.....	۹۷
مبحث دوم: بررسی بلوغ در روایات.....	۱۱۱
گفتار اول: روایات مشترک.....	۱۱۲
گفتار دوم: روایات مربوط به پسران.....	۱۲۷
گفتار سوم: روایات مربوط به دختران.....	۱۳۷
مبحث سوم: بررسی بلوغ در علم حقوق.....	۱۴۶
گفتار اول: بلوغ از دیدگاه قانون مدنی ایران.....	۱۴۸
گفتار دوم: بلوغ از دیدگاه قانون مجازات اسلامی ایران.....	۱۶۶
گفتار سوم: بررسی بلوغ در حقوق غیر اسلام (معاصر).....	۱۷۶
نتیجه گیری.....	۱۸۴
فهرست منابع و مآخذ.....	۱۸۸

فهرست تفصیلی

مقدمه.....	۱
بیان مسأله.....	۳
ضرورت و اهمیت پژوهش.....	۴
پرسش اصلی و فرعی.....	۴
فرضیه اصلی و رقیب.....	۵
پیشینه‌ی پژوهش موضوع و جنبه‌های جدید این موضوع.....	۵
روش پژوهش.....	۶
روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....	۶
قلمرو پژوهش.....	۶
سازمان دهی پژوهش.....	۶

فصل اول: (پدیده‌ی بلوغ)

مبحث اول: (تعاریف و کیفیت بلوغ)

گفتار اول: (معنا شناختی و بیان مفاهیم کاربردی)

اشد.....	۱۰
بلوغ.....	۱۱
تمیز.....	۱۲
حلم.....	۱۳
رشد.....	۱۴
زهار.....	۱۵
یتیم.....	۱۶

گفتار دوم: اقسام بلوغ

الف) بلوغ جسمانی.....	۱۸
ب) بلوغ جنسی.....	۲۰
۱- بلوغ جنسی در پسران.....	۲۰

- ۲- بلوغ جنسی در دختران..... ۲۱
- ج) بلوغ شرعی..... ۲۲
- د) بلوغ روانی، اجتماعی..... ۲۲
- ه) بلوغ اقتصادی..... ۲۳

گفتار سوم: عوامل موثر در بلوغ

- ۱) ژنتیک (ارثی)..... ۲۶
- ۲) طرح و ساختمان فیزیکی..... ۲۶
- ۳) عرض جغرافیایی..... ۲۷
- ۴) تغذیه..... ۲۸
- بلوغ زودرس..... ۲۸
- بلوغ دیررس..... ۲۹

مبحث دوم: آراء فقهاء در باره ی بلوغ

گفتار اول: آراء فقهای شیعه درباره ی بلوغ

- ۱) بلوغ..... ۳۳
- الف) احتلام..... ۳۳
- ب) رویش موی خشن بر زهار..... ۴۱
- ج) سن..... ۴۸
- د) حمل و حیض..... ۶۶
- ۲) رشد..... ۷۰

گفتار دوم: بررسی نظرات فقهای اهل سنت درباره ی بلوغ و رشد

- مذهب حنفیه..... ۷۵
- مذهب مالکی..... ۷۵
- مذهب شافعی..... ۷۶
- مذهب حنبلی..... ۷۷

فصل دوم: بلوغ در فقه و حقوق اسلام

مبحث اول: مبانی قرآنی بلوغ

گفتار اول: بلوغ حلم

بلوغ حلم..... ۸۳

شان نزول..... ۸۳

گفتار دوم: بلوغ نکاح

بلوغ نکاح..... ۹۰

شان نزول..... ۹۰

واژه شناسی آیه..... ۹۱

گفتار سوم: بلوغ اشد

بلوغ اشد..... ۹۸

آیه ۱۵۲ سوره ی انعام..... ۹۸

آیه ۲۲ سوره ی یوسف..... ۱۰۲

آیه ی ۳۴ سوره ی اسراء..... ۱۰۴

آیه ی ۵ سوره ی حج..... ۱۰۶

آیه ی ۱۴ سوره ی القصص..... ۱۰۷

آیه ی ۶۷ سوره ی غافر..... ۱۰۹

آیه ی ۱۵ سوره ی احقاف..... ۱۱۰

مبحث دوم: بلوغ در روایات

گفتار اول: روایات مشترک بین پسران و دختران

الف) روایاتی که سن بلوغ در آنها ذکر شده است..... ۱۱۳

بررسی سند روایت..... ۱۱۴

ب) روایاتی که سن در آنها مطرح نشده است..... ۱۲۱

گفتار دوم: روایات مربوط به پسران

الف) احادیثی که سن در آنها مطرح گردیده است..... ۱۲۸

ب) روایاتی که سن در آنها مطرح نشده است..... ۱۳۰

گفتار سوم: روایات مربوط به دختران

الف) احادیثی که سن در آن‌ها مطرح شده است..... ۱۳۸

ب) روایاتی که سن در آن‌ها مطرح نشده است..... ۱۴۳

مبحث سوم: بررسی بلوغ در حقوق

گفتار اول: بلوغ از دیدگاه قانون مدنی ایران

پتعریف اهلیت..... ۱۵۰

الف) اهلیت تمتع..... ۱۵۰

ب) اهلیت استیفاء..... ۱۵۱

شرایط اهلیت..... ۱۵۲

بلوغ در قانون مدنی..... ۱۵۲

معاملات محجورین..... ۱۵۶

معاملات صغیر..... ۱۵۷

قبول وکالت..... ۱۵۸

قبول عاریه..... ۱۵۹

قبول ودیعه..... ۱۵۹

قرارداد کار..... ۱۵۹

ازدواج..... ۱۶۰

شرکت دختر و پسر صغیر در دعاوی زناشویی (ازدواج و طلاق)..... ۱۶۲

نظر امام خمینی(س) در رابطه با رشد افراد زیر ۱۸ سال..... ۱۶۵

گفتار دوم: بلوغ از دیدگاه قانون مجازات اسلامی ایران

بررسی بلوغ در قانون مجازات اسلامی..... ۱۶۷

مقررات قانونی..... ۱۶۸

مرحله‌ی اول: دوران طفولیت و عدم تمیز مطلق..... ۱۶۸

مرحله‌ی دوم: دوران کودکی و تمیز نسبی..... ۱۶۸

مرحله‌ی سوم: دوران بلوغ و سن کبر قانونی..... ۱۶۹

رژیم قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴..... ۱۶۹

اول: اطفال کمتر از ۱۲ سال..... ۱۶۹

دوم: اطفال بین ۱۲ تا ۱۵ سال..... ۱۷۰

سوم: اطفال بین ۱۵ تا ۱۸ سال..... ۱۷۱

رژیم حقوقی کیفری مندرج در قانون تشکیل دادگاه اطفال سال ۱۳۳۸ شمسی..... ۱۷۲

حقوق کیفری ایران در ادوار مختلف تاریخی به ویژه بعد از پیروزی انقلاب..... ۱۷۲

سن مسئولیت کیفری در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۰..... ۱۷۵

گفتار سوم: بررسی بلوغ در حقوق غیر اسلام (معاصر)

الف) بلوغ از دیدگاه قانون جزای معاصر..... ۱۷۸

ب) بلوغ از دیدگاه قانون مدنی در حقوق معاصر..... ۱۸۱

نتیجه گیری..... ۱۸۴

منابع و مأخذ..... ۱۸۸

انسان در طول حیات خویش و در طول مسیر رشد و تکامل، مراحل گوناگونی را پشت سر می‌گذارد اما به جرأت می‌توان گفت که مهمترین این مراحل، مرحله‌ی «بلوغ» می‌باشد. بلوغ به منزله‌ی یک انقلاب درونی در زندگی انسان جلوه‌گر شده و نقطه‌ی عطفی در زندگی فرد محسوب می‌گردد. این مرحله آغازی بر آمادگی شخص برای ورود جدی و توأم با مسئولیت پذیری در صحنه‌ی اجتماع خویش است. این انقلاب درونی به لحاظ تأثیرات عمیقی که بر جسم و روح انسان و تکوین شخصیت او می‌گذارد، از دیرباز مورد توجه دانشمندان علوم طبیعی بوده و تحقیقات گسترده‌ای در چگونگی ایجاد آن صورت گرفته و کتب بسیاری نیز راجع به آن نوشته شده است. فقها و حقوقدانان اسلامی نیز بلوغ را به جهت ایجاد آمادگی برای پذیرش تکالیف و مسئولیت‌های فقهی و حقوقی، از دیرباز مورد توجه و بررسی قرار داده‌اند. از نظر فقهاء، بلوغ از شرایط عامه‌ی توجه تکلیف به مکلفین می‌باشد و لذا پیرامون ماهیت بلوغ و آثار و علائم آن مباحث زیادی در ابواب مختلف فقه مطرح گردیده است. حقوقدانان ایران اسلامی و سایر کشورها، از بلوغ افراد به عنوان مسئله‌ای که فرد را در برابر قانون مکلف می‌کند، بحث می‌نمایند. در قانون مدنی ایران و به ویژه در مبحث مربوط به اهلیت افراد، مواد گوناگونی به مبحث بلوغ پرداخته است؛ از جمله:

۱. طبق ماده‌ی ۱۲۱۰ قانون مدنی: «هیچکس را نمی‌توان بعد از رسیدن به سن بلوغ به عنوان

جنون یا عدم رشد محجور نمود، مگر آن که عدم رشد یا جنون او ثابت شده باشد»؛

و بر اساس تبصره‌ی دوم این ماده: «اموال صغیری را که بالغ شده است، در صورتی می‌توان به

او داد که رشد او ثابت شده باشد».

۲. همچنین در ماده‌ی ۱۰۴۱ قانون مدنی: «نکاح قبل از بلوغ منوط به اجازه‌ی ولی و با تشخیص

دادگاه صالح خواهد بود».

به جز قانون مدنی، قانون جزای مصوب ۱۳۹۰ نیز توجه خاصی به مسئله‌ی بلوغ داشته و در ماده‌ی

۸۷ اشاره شده است که اطفال بین ۹ تا ۱۵ سال تمام شمسی، مشمول مجازات کیفری نبوده و تنها

مورد تأدیب و تربیت قرار خواهند گرفت و در ماده‌ی ۸۸ همان قانون، نوجوانان بین ۱۵ تا ۱۸ سال

تمام شمسی در صورت ارتکاب جرم تعزیری، بایستی در کانون اصلاح و تربیت نگهداری شوند.

به لحاظ فقهی، برخی از فقهاء در مسأله‌ی بلوغ، بر سن تکیه می‌کنند و به طور عمده سن بلوغ دختران را نه سال و سن بلوغ پسران را پانزده سال می‌دانند؛ تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۱۲۱۰ قانون مدنی ایران نیز با توجه به این فتوا تصویب شده است. البته برخی از فقهاء معتقدند که باید در این مسأله و به ویژه در سن بلوغ دختران تجدیدنظر شود و به طور کارشناسی شده در این زمینه اظهارنظر گردد.^۱ به طور کلی، هر چند که اکثر فقهاء، نه سالگی را سن بلوغ دختران و پانزده سالگی را سن بلوغ پسران می‌دانند، اما به نظر می‌رسد در این زمینه نمی‌توان از آنان تعبداً تبعیت کرد، زیرا این موضوع غالباً با واقعیت خارجی مطابقت ندارد.^۲

از دنیای قانون و تبصره که بگذریم، کودکان پیش از بلوغ، به حضانت و تربیت، و در سنین نوجوانی به ولایت و هدایت نیاز دارند و بنابراین نمی‌توان آنها را در جوامع کنونی بدون سرپرست رها نمود. لذا طبیعی است که بین سنین قبل از بلوغ و سنین بعد از بلوغ، به لحاظ مسئولیت پذیری افراد، تفاوتی اساسی قائل شویم.

به هر حال با توجه به آنچه که گفته شد، توجه به مسئله‌ی بلوغ و بحث پیرامون آن، در میان حقوقدانان و فقهاء بیشتر شده و به نظر می‌آید وقت آن رسیده است که فقهای عظام با توجه به مقتضیات زمان و مکان و نقش آن در استنباط احکام شرعی و با توجه به حقائق و واقعیات اجتماعی، بار دیگر به ادله شرعی رجوع نمایند و با دیدی نو به مسئله بلوغ بپردازند که بحمدالله این امر آغاز گردیده است و در میان صاحب نظران و آیات عظام معاصر که با توجه به حقائق فوق‌الذکر و با دیدی نو به ادله رجوع نموده‌اند، آرائی بر خلاف مشهور دیده می‌شود که از آن جمله آیت الله یوسف صانعی در حاشیه بر تحریرالوسیله‌ی حضرت امام خمینی (س) در رابطه با سن نه سالگی بلوغ دختران می‌فرماید:

«این نظر مشهور فقهاست؛ گرچه سیزده سالگی را میزان بلوغ بدانیم، خالی از قوت نیست».^۳

امام خمینی (س) نیز سن را یکی از نشانه‌های بلوغ به شمار آورده و نه سالگی و پانزده سالگی را به ترتیب سن بلوغ دختران و پسران محسوب می‌نمایند^۴، اما این نکته قابل ذکر است که با تأکید ایشان

۱. موسوی بجنوردی، سید محمد؛ «سن بلوغ دختران»، به نقل از بلوغ دختران، ص ۲۶۱.

۲. مرعشی، سیدمحمد حسن؛ «سن بلوغ»، به نقل از مجموعه مقالات بلوغ دختران، ص ۸۴.

۳. بلوغ دختران، به کوشش مهدی مهریزی، ص ۱۵۴.

۴. موسوی خمینی، سید روح الله، تحریرالوسیله، ج ۲، ص ۱۳.

بر فقه پویای شیعه و توجه به مقتضیات زمانی و مکانی، می توان از فقهاء انتظار داشت که بر این مسأله بازنگری داشته باشند.

با توجه به موارد فوق الذکر و از آنجا که تعیین دقیق سن بلوغ از معیارهای مشخص کننده وضعیت مداخله ای اطفال در امور فقهی و حقوقی آنان می باشد، بحث و مجادله پیرامون این قضیه، بنده را بر آن داشت تا با نگاهی عمیق، این موضوع را مورد کنکاش قرار دهم؛ لذا با بهره گیری از اسناد و منابع کتابخانه ای و نیز بهره گیری از نظرات گرانقدر اساتید حوزه ی فقه و حقوق، این موضوع را مورد بررسی قرار دادم.

در این راستا، با بهره گیری از نظرات عمیق و کارشناسی شده ی اساتید، در این تحقیق، بر آن شدم تا با نگرشی متفاوت از آنچه در کتب، مقالات، پایان نامه ها و پژوهش نامه های مختلف وجود دارد، موضوع بلوغ را مورد ارزیابی و مطالعه قرار دهم. البته لازم به ذکر است که این تحقیق خالی از ایراد و نواقص نبوده و در راستای اصلاح تمامی ایرادات، همت و بلند نظری شما موجب خرسندی اینجانب خواهد بود. امید است که این ایرادات به دیده ی اغماض نگریسته شده و لطف و بلند نظری شما محملی برای ادامه ی راه مذکور واقع گردد.

بیان مسئله:

نوجوانی یکی از مهمترین مقاطع زندگی انسان است و یکی از عوامل اهمیت این دوره «بلوغ» است، که در همین مقطع رخ می دهد. تحولات چشمگیری در جسم و جان یک نوجوان، اتفاق می افتد و او را برای پذیرش مسئولیت های فردی و اجتماعی، آماده می سازد، موضوع بحث روانشناسان، حقوق دانان و فقیهان قرار گرفته است و از دیرباز بر سر آن بگو مگوهای بسیاری داشته اند.

بلوغ به معنای رسیدن است و هنگامی که از بلوغ انسان، بحث می کنیم برای این است که، انسان در این مرحله از زندگی به چیزی میرسد که تا آن زمان دست نیافته بود. کمالات جسمی انسان متنوع است. رشد بدنی، قدرت ایفای نقش جنسی و تولید مثل، تدابیر امور خانواده، توانمندی کسب درآمد و برنامه ریزی امور اقتصادی و اموال، رسیدن به کمال عقلی، قدرت رویارویی با مشکلات و ناملایمات و بالاخره قدرت کافی برای قبول مسئولیت های اجتماعی و سیاسی، مواردی از نداشته های انسان است که به تدریج و در سنین مختلف به آن دست می یابد. قرآن و روایات و به تبعیت از آنها، فقه اسلامی، در احکام عبادی و اقتصادی و نیز در مسئولیت های مدنی و جزایی، بارها از واژه ی

بلوغ نام برده و قرآن کریم را مرجع بسیاری از این احکام دانسته اند. همچنین قانون مدنی، در مواد بسیاری، بلوغ را مورد شناسایی قرار داده است و می توان گفت بلوغ به لحاظ تعیین سن مسئولیت مدنی و جزایی در قانون نیز اهمیت بسزایی دارد.

آنچه که مطرح است این است که آیا رسیدن به سن مسئولیت، صرفاً یک تعیین شرعی و تعبدی است و یا براساس تحولاتی است که در نوجوانی هر انسانی، رخ می دهد؟

اگر تعبدی محض نیست، شرایط متفاوت زمانی و مکانی را چگونه می توان در رشد جسمی، جنسی، اقتصادی، فکری، اجتماعی و سیاسی، دخیل دانست؟

امام خمینی (س) اگرچه در کتاب های فتوایی، به همان راهی رفته است که فقهای مشهور رفته اند و نشانه های بلوغ را همان علائمی تعریف کرده اند که پیش از ایشان نیز تعریف شده بود، ولی با توجه به عقل گرایی فقهی آن حضرت و با ملاحظه نقش زمان و مکان در استنباط احکام، که در سال های پایانی حیات طیبه امام (ره)، پر رنگ تر شده است، بلوغ را می توان با نگاه دیگری، به بحث گذاشت. در این تحقیق سعی بر آن شده است که مسئله بلوغ از این زاویه مورد بررسی قرار گیرد.

ضرورت و اهمیت پژوهش:

بلوغ امری است که در زندگی همگان وجود دارد و همه افراد جامعه اعم از پسر و دختر باید از گذرگاه بلوغ بگذرند. در این راستا، بلوغ و آثاری که بر آن بار می شود، مسائلی را برای افراد جامعه بالاخص قشر متدین ایجاد می کند. تضادهایی که در میان آراء بیان شده در زمینه ی بلوغ، وجود دارد؛ باعث نوعی سردرگمی در میان افراد شده است. بنابر این با توجه به اهمیت این موضوع و آثار متعددی که بر آن بار می شود اعم از تکالیف شرعی و مسائل حقوقی، مسأله بلوغ باید از دیدگاه های متفاوت بررسی و راهکار هایی برای رفع تضادهای موجود، ارائه شود. در این صورت است که مردم متدین و مسلمان با امنیت خاطر بیشتری با تکالیف شرعی و حقوقی روبه رو می شوند.

پرسش اصلی:

- سن بلوغ از منظر فتوایی و مبنایی امام خمینی (س) و با توجه به تحول شرایط اقلیمی و زمانی چیست؟

پرسش های فرعی:

- اقسام بلوغ و عوامل تکوینی آن چیست؟

- آثار شرعی و حقوقی بلوغ، چیست؟

- بلوغ در حقوق معاصر (غیر اسلامی) چگونه است؟

فرضیه

فرضیه اصلی:

بلوغ امری تکوینی است و سن، انبات، احتلام، حیض و حمل همه امارات بلوغ هستند. و در شرایطی که هریک از این علائم نتواند نشان گر این امر تکوینی باشند، بود و نبود آنها یکسان است. به عبارت دیگر این علائم طریقت دارند نه موضوعیت.

فرضیه رقیب:

سن و سایر امارات بلوغ موضوعیت دارند و هریک از اینها که پدیدار شد احکام و تکالیف بر فرد بار خواهد شد.

پیشینه‌ی پژوهش موضوع و جنبه‌های جدید این موضوع:

- ۱- سن بلوغ برای دختران از سید محمد موسوی بجنوردی چاپ شده در مجله متین، سال ۱۳۷۸
- ۲- پژوهشی فقهی حقوقی پیرامون بلوغ از محمد جواد حاج علی اکبری به راهنمایی محمد حسن مرعشی در مدرسه عالی شهید مطهری، دفاع شده در سال ۱۳۶۹ (مقطع ارشد)
- ۳- بررسی بلوغ در فقه اسلامی از کورش شجاعی به راهنمایی حسین سید علوی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران دفاع شده در سال ۱۳۷۸ (مقطع ارشد)
- ۴- نگرشی تطبیقی بر مسئله بلوغ در مذاهب خمس از سید علی محمد حسینی نسب به راهنمایی باقری کنی در دانشگاه امام صادق (ع) در مقطع ارشد
- ۵- بلوغ دختران و پسران از دیدگاه اسلام از رقیه آل حبیب به راهنمایی محمد رضا آیتی در دانشگاه تهران، دفاع شده در سال ۱۳۹۰ (در مقطع ارشد)
- ۶- مسئله بلوغ از نظر شرع مقدس اسلام از نجمه دلیر تربتی به راهنمایی مرجان مرادی در حوزه علمیه خراسان-مدرسه علمیه پیروان حضرت زهرا(س) در سال ۱۳۹۰ (در مقطع ارشد)
- ۷- تحلیل فقهی پزشکی بلوغ (از منظر فقه شافعی) از هادی حفیدی به راهنمایی جلیل امیدی در دانشگاه تهران دفاع شده در سال ۱۳۷۵
- ۸- «بلوغ دختران» مهدی مهریزی، چاپ شده در کتاب فقه، بهمن ۱۳۷۲

۹- «تحقیقی درباره‌ی سن بلوغ» سید محمد حسن مرعشی، چاپ شده در مجله قضایی و حقوقی دادگستری، تابستان ۱۳۷۱

با وجود اینکه مقالات و پایان نامه‌هایی در این زمینه کار شده است، لکن گستردگی و اهمیت موضوع در مسئله‌ی بلوغ به حدی است که همواره باید مورد بحث قرار گیرد تا شبهات مردم در رویارویی با این مسئله مهم برطرف شود. در این تحقیق سعی بر این شده است که تمامی آثار بلوغ به عنوان مرحله‌ای از زندگی انسان مورد بررسی قرار بگیرد تا مردم متدین با شبهه‌ای رو به رو نشوند. و همچنین تضادهای موجود از بین برود.

روش پژوهش:

نوع این پژوهش فقهی و حقوقی می‌باشد. گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای بوده و اطلاعات موردنیاز از طریق فیش برداری گردآوری شده است. روش تحقیق توصیفی و از نوع درون دینی و نیز به صورت توجیهی یا استدلالی و گاه به شکل مقایسه‌ای بوده است.

قلمرو پژوهش:

تحقیق پیش رو به بررسی مسئله بلوغ در فقه امامیه و حقوق اسلامی می‌پردازد.

سازمان‌دهی پژوهش:

این پایان نامه شامل یک مقدمه‌ی کوتاه می‌باشد که در آن سعی شده است تا حدودی ذهن مخاطب جهت ورود به مباحث اصلی آماده گردد. در ادامه، مطالبی در دو فصل ارائه گردیده است که فصل اول شامل دو مبحث بوده که به تعاریف و مباحث مقدماتی و نیز آراء فقهای عظام پرداخته شده است. فصل دوم نیز شامل سه مبحث می‌باشد که به بررسی بلوغ در آیات و روایات و همچنین حقوق مدنی، جزا و معاصر (غیر اسلام) پرداخته است. نتیجه‌گیری از مباحث فوق، فصل ختام این پایان نامه خواهد بود.